

प्रपत्र फ प्रारूप आणि नमुने

प्रपत्र फ - प्रारूप आणि नमुने

अनुक्रमणिका

	विषय	पृष्ठ क्र.
1	प्रस्तावना	3
2	आणीबाणी प्रतिसाद योजना	4
3	बंदिस्त जागेत उपक्रम असल्यास आणीबाणी प्रतिसाद कार्यपद्धती	6
4	बाहेरील ठिकाणी उपक्रम असल्यास आणीबाणी प्रतिसाद कार्यपद्धती	8
5	मानक कार्यप्रणाली - वैयक्तिक सामग्री	11
6	प्रस्तरावरोहणासाठी नमुना मानक कार्यप्रणाली	13
7	धबधब्यातून अवरोहणासाठी (waterfall rappelling) मानक कार्यप्रणाली	20
8	एखादी व्यक्ती हरवल्यास काय करावे याची कार्यपद्धती	28
9	उपक्रम पुनरावलोकन (नमुना)	33
10	गंभीर घटनेची समीक्षा (नमुना)	35

प्रस्तावना

जमिनीवरील साहसी उपक्रमांसाठी संबंधित या सुरक्षा मार्गदर्शक सूचनांची या भागात काही नमुने आणि प्रारूपे दिली आहेत.

याचा एक साधन म्हणून संस्था साहसी उपक्रमांमध्ये उपयोग करू शकतात किंवा त्यात आपल्या उपक्रमातील गरजांप्रमाणे बदल करून वापरू शकतात.

या दस्तऐवजात बदल करणे किंवा त्यात भर घालणे ही एक सतत चालणारी प्रक्रिया आहे आणि विविध व्यक्ती आणि संस्था यांच्या सक्रिय सहाय्याने हे निश्चितच साध्य होऊ शकते.

आणीबाणी प्रतिसाद योजना

(याची एक प्रत काढून मुख्य नेत्याच्या फोल्डरमध्ये ठेवणे गरजेचे आहे)

नेत्यांनी आणीबाणी प्रतिसाद पद्धतीचे पालन करावे आणि या दस्तऐवजात दिलेली माहिती इतर संस्थांशी किंवा गरजेचे असेल तेव्हा इतर व्यक्तींशी संपर्क साधण्यासाठी वापरावी. संपर्क करणाऱ्यांनी आपल्याला काय बोलायचे आहे हे लिखित स्वरूपात बरोबर घेऊन त्यानंतरच फोन करावा. असा संपर्क करताना काय बोलावे याची एक नमुना माहिती खाली दिलेली आहे (परंतु याखेरीज अन्य जरूरीचेची बाब असेल तर तीही आपण कळवू शकतो.)

- संपर्क करणाऱ्याचे नाव, साहसी उपक्रमाचा प्रकार आणि स्थळ
- आणीबाणीचा प्रकार
- परिणाम काय होऊ शकतात याची थोडक्यात माहिती (जर वैद्यकीय आणीबाणी असेल तर रुग्ण किती आहेत, साधनसामग्रीचे काय नुकसान झाले आणि आजूबाजूच्या परिसरात काय परिस्थिती आहे याची माहिती)
- या परिस्थितीत सापडलेल्या लोकांना सध्या असलेला धोका
- नेतृत्व चमूचे परिस्थितीविषयी आकलन आणि त्यासंदर्भातील योजना
- पुढील संपर्क करायची वेळ

आपत्कालीन दूरध्वनी क्रमांक	व्यक्तीचे नाव

साहसी उपक्रमाचा प्रकार	तारखा	ठिकाण

	सर्वात जवळ असलेले वैद्यकीय केंद्र	रुग्णवाहिका
नाव		
संपर्क क्रमांक		
ठिकाण		
प्रतिसादासाठी वेळ		

सर्वात जवळचा दूरध्वनी क्रमांक	
नाव	
ठिकाण	
प्रतिसादासाठी वेळ	

इतर महत्त्वाची माहिती	
(उदा. आणीबाणीत संपर्कासाठी दूरध्वनी क्रमांक, सरकारी कार्यालयांचे दूरध्वनी क्रमांक)	

बंदिस्त जागेत उपक्रम असल्यास आणीबाणी प्रतिसाद कार्यपद्धती

एखाद्या बंदिस्त जागी चालू असणाऱ्या साहसी उपक्रमात काही आणीबाणीचा प्रसंग निर्माण झाल्यास

प्रतिसाद देताना मुख्य नेत्यामध्ये जरूरीचेचे कौशल्य असणे अपेक्षित आहे. तसेच त्याच्याकडे प्रथमोपचाराचे कौशल्य असणे गरजेचे आहे. मुख्य नेत्याच्या अनुपस्थितीत उपनेता किंवा सहाय्यक नेता हे सर्व करू शकला पाहिजे. तसेच त्याला परिस्थितीचा ताबा घेता आला पाहिजे .

	कार्यपद्धती	जबाबदार नेता
१	परिस्थितीचा ताबा घेऊन आपली नेता म्हणून घोषणा करा आणि जागेची पाहणी करून उपस्थित सर्व लोक सुरक्षित आहेत का याची चाचपणी करा; धोके काय आहेत हे निश्चित करा.	मुख्य नेता
२	परिस्थितीनुरूप सर्व नेत्यांची कामे ठरवून द्या. उदा. एक जण धोका कमी करण्याकडे लक्ष देईल, एक जण अतिरिक्त मदत जरूरीचे असल्यास संपर्क करेल, एक जण सहभागी व्यक्तींच्या गटाचा ताबा घेईल, एक नेता वैद्यकीय काळजी घेईल (मात्र असा नेता प्रथमोपचार देण्यास पात्र असावा).	मुख्य नेता
३	आपल्या संस्थेला दूरध्वनी करून किंवा वैयक्तिक निरोप्या पाठवून निरोप कळवावा (जरूरीचे असल्यास). परिस्थितीचे गांभीर्य किती आहे यावर संपर्क कसा करावा हे अवलंबून राहिल.	नेतृत्व चमूचा सभासद
४	अशा प्रसंगात अनेक गोष्टी एकाच वेळी करायला लागतात. म्हणून काय करायचे आहे याच्या स्पष्ट सूचना द्याव्यात (नेते आणि सहभागी-दोघांनाही). सर्व लोकांना सुरक्षित जागी हलवावे आणि त्यानंतर जरूरीचे असल्यास आणि जरूर तेव्हा त्यांची तेथून सुटका करावी.	मुख्य नेता
५	(वैद्यकीय आणीबाणी असल्यास...) प्रथमोपचाराचे नियम पाळावेत. जखमींची संख्या किती आहे याची निश्चिती करा आणि काय प्रतिसाद गरजेचा आहे ते ठरवा. जरूर असल्यास नेत्यांच्या कामामध्ये बदल करा.	नेतृत्व चमूचा सभासद

	कार्यपद्धती	जबाबदार नेता
६	(वैद्यकीय आणीबाणी असल्यास...) रुग्णास तुमच्याकडे असलेल्या प्रथमोपचाराच्या प्रशिक्षणाप्रमाणे प्रथमोपचार द्या. प्रत्येक गोष्ट व्यवस्थित नोंदवून ठेवा. काय इजा/आजार झाला आहे, परिस्थितीबद्दलचे आकलन काय आहे, निष्कर्ष काय आहेत आणि प्रथमोपचार काय दिला आहे, रुग्णाच्या परिस्थितीत काय बदल होतोय आणि रुग्णासाठी तुम्ही सध्या काय ठरवले आहे.	नेतृत्व चमूचा सभासद
७	(वैद्यकीय आणीबाणी असल्यास...) रुग्णास सध्या असलेल्या जागेपासून अधिक चांगल्या ठिकाणी हलवण्याची गरज आहे का किंवा जिथे वैद्यकीय सेवा उपलब्ध आहे अशा ठिकाणी हलविण्याची गरज आहे का याची चाचपणी करा.	मुख्य नेता
८	रुग्णास जर हलवण्याची गरज नसेल तर वैद्यकीय मदत येईपर्यंत रुग्णाकडे लक्ष द्या रुग्णास जर हलवण्याची गरज असेल, तर योग्य पद्धतीने हलवावे. ज्या रुग्णास हलवले जाते. त्याच्याबरोबर खालील गोष्टींची माहिती ठेवा: अ. सहभागी होण्यापूर्वी रुग्णाने तुम्हाला देलेली त्याची वैद्यकीय माहिती ब. काय घडलं, त्याबद्दलचे तुमचे आकलन आणि तुम्ही रुग्णावर केलेले उपचार याबद्दल एक थोडक्यात घटना अहवाल तयार करा.	मुख्य नेता
	हे करू नका:	
९	१. एका जागेवरून दुसऱ्या जागेवर हलवण्याचा ताण रुग्ण सहन करू शकेल याबद्दल जर तुमची खात्री नसेल तर त्याला हलवू नका. २. रुग्णाला कुठलेही औषध देऊ नका. अशा व्यक्तीला पाणी प्यायला व खायला न देणं हे योग्य असतं. पाणी द्यायचं असेल तर प्रथमोपचार पद्धतीत सांगितल्याप्रमाणेच द्यावे.	मुख्य नेता

बाहेरील ठिकाणी उपक्रम असल्यास आणीबाणी प्रतिसाद कार्यपद्धती

एखाद्या बाहेरील ठिकाणी चालू असणाऱ्या साहसी उपक्रमात जर काही आणीबाणीचा प्रसंग निर्माण झाल्यास:

प्रतिसाद देताना मुख्य नेत्यामध्ये जरूरीचेचे कौशल्य असणे अपेक्षित आहे. तसेच त्याच्याकडे प्रथमोपचाराचे कौशल्य असणे गरजेचे आहे. मुख्य नेत्यांच्या अनुपस्थितीत उपनेता किंवा सहाय्यक नेता हे सर्व करू शकला पाहिजे तसेच त्याला परिस्थितीचा ताबा घेता आला पाहिजे.

	कार्यपद्धती	जबाबदार नेता
१	परिस्थितीचा ताबा घेऊन आपली नेता म्हणून घोषणा करा आणि जागेची पाहणी करून उपस्थित सर्व लोक सुरक्षित आहेत का याची चाचपणी करा; धोके काय आहेत हे निश्चित करा.	मुख्य नेता
२	परिस्थितीनुरूप सर्व नेत्यांची कामे ठरवून द्या. उदा. एक जण धोका कमी करण्याकडे बघेल, एक जण अतिरिक्त मदत जरूरीचेची असल्यास संपर्क करेल, एक जण सहभागी व्यक्तींच्या गटाचा ताबा घेईल, एक नेता वैद्यकीय काळजी घेईल. मात्र असा नेता प्रथमोपचार देण्यास पात्र असावा.	मुख्य नेता
३	आपल्या संस्थेला फोन करून किंवा वैयक्तिक निरोप्या पाठवून निरोप कळवावा (जरूरीचेचे असल्यास). परिस्थितीचे गांभीर्य किती आहे यावर संपर्क कसा करावा हे अवलंबून राहिल.	मुख्य नेता
४	अशा प्रसंगात अनेक गोष्टी एकाच वेळी करायला लागतात. म्हणून काय करायचे आहे याच्या स्पष्ट सूचना द्याव्यात (नेते आणि सहभागी- दोघांनाही). सर्व लोकांना सुरक्षित जागी हलवावे आणि त्यानंतर जरूरीचे असल्यास आणि जरूर तेव्हा त्यांची तेथून सुटका करावी.	मुख्य नेता
५	(वैद्यकीय आणीबाणी असल्यास...) प्रथमोपचाराचे नियम पाळावेत. जखमींची संख्या किती आहे याची निश्चिती करा आणि काय प्रतिसाद जरूरीचे आहे ते ठरवा. गरज असल्यास नेत्यांच्या कामामध्ये बदल करा.	मुख्य नेता

	<u>कार्यपद्धती</u>	<u>जबाबदार नेता</u>
६	(वैद्यकीय आणीबाणी असल्यास...) वैद्यकीय आणीबाणीच्या प्रसंगी सर्वात जवळच्या केंद्राशी मदतीसाठी संपर्क करू शकता (इस्पितळ, प्राथमिक आरोग्य केंद्र). स्थानिक पोलीस कार्यालयाशी संपर्क करण्याविषयी निर्णय घ्या.	मुख्य नेता
७	तुमच्याकडे असलेल्या प्रथमोपचाराच्या प्रशिक्षणाप्रमाणे प्रथमोपचार द्या. रुग्णाची 'अतिरिक्त काळजी' घ्या. प्रत्येक गोष्ट व्यवस्थित नोंदवून ठेवा. काय इजा/आजार झाला आहे, परिस्थिती बदलचे आकलन काय आहे, निष्कर्ष काय आहेत आणि प्रथमोपचार काय दिला आहे, रुग्णाच्या परिस्थितीत काय बदल होतोय आणि रुग्णासाठी तुम्ही सध्या काय ठरवले आहे.	नेतृत्व चमूचा सभासद
८	त्यानंतर तुमच्या संस्थेशी संपर्क करा अ. फोन करणाऱ्याचे नाव ब. त्याचे ठिकाण क. रुग्णाचे नाव ड. रुग्णाचा मुख्य त्रास इ. तुमची गरज- अत्यंत सुस्पष्टपणे सांगा. फ. जर शक्य असेल तर ज्याला फोन केलाय त्याच्याशी चर्चा करून तातडीने काही योजना बनवा; अथवा पुढच्या संपर्काची वेळ ठरवा. ग. फोनवर उपलब्ध राहा.	नेतृत्व चमूचा सदस्य

	<u>कार्यपद्धती</u>	<u>जबाबदार नेता</u>
९	<p>बाधित व्यक्तीला हलवण्याची योजना करताना खालील गोष्टींचा विचार करावा:</p> <p>अ. ठिकाणाची दुर्गमता</p> <p>ब. इजेचे किंवा आजाराची तीव्रता आणि रुग्णाच्या अवस्थेतील बदल (असल्यास)</p> <p>क. ठिकाणाचे स्वरूप (नदी किनारा, डोंगर, जंगल वगैरे)</p> <p>ड. हवामान (थंड, उष्ण, पावसाळी, बर्फवृष्टी वगैरे.)</p> <p>इ. बचाव कार्यासाठी उपयोगी होईल अशी सोय (व्यक्ती, वाहन, इतर सामग्री, वैद्यकीय मदत)</p> <p>फ. संपर्कासाठी उपलब्ध साधने आणि संपर्क साधण्यातील अडचणी</p> <p>ग. मदतीसाठी निरोप्या पाठवायला लागण्याची शक्यता (निरोप्याने एकटे जाऊ नये.)</p> <p>ह. जर बाधित व्यक्तीची अतिरिक्त काळजी घ्यायला लागली तर त्यासाठी योजना</p>	मुख्य नेता
१०	बचाव कार्याची अंमलबजावणी करा.	मुख्य नेता
११	आणीबाणी प्रसंगी तुम्ही दिलेला प्रतिसाद आणि रुग्णाला तुम्ही दिलेला प्रथमोपचार यातून तुमच्याकडे जमा झालेल्या माहितीप्रमाणे 'गंभीर घटना अहवाल' बनवा. हा अहवाल तुमच्या संस्थेकडे सुपूर्द करा. असा अहवाल शक्य तेवढ्या लवकर देणे गरजेचे आहे.	मुख्य नेता

मानक कार्यप्रणाली - वैयक्तिक सामग्री

शिरस्त्राण (हेल्मेट) (EN 12492, UIAA 106)

- i. हेल्मेटचा हेडबँड प्रत्येक सहभागीच्या डोक्यावर व्यवस्थित बसला आहे की नाही हे तपासा. हेल्मेट डोक्यावर असे बसवा की १) ते व्यवस्थित घट्ट बसले पाहिजे मात्र त्यामुळे त्रास होता कामा नये आणि २) हेल्मेट घातल्यानंतर सहभागीला न अडखळता वावरता आले पाहिजे, दिसण्यात काही अडचण निर्माण होता कामा नये.
-
- त. हेल्मेटचा पट्टा हनुवटीजवळ इतपत घट्ट करावा ज्याने हेल्मेट डोक्यावरून घसरून पडणार नाही पण सहभागीस त्रासदायकही होणार नाही. हे तपासण्यासाठी 'दोन बोटांची तपासणी' ही सोपी पद्धत आहे. सहभागीला आपली दोन बोटे हनुवटी आणि हेल्मेटच्या पट्ट्याच्या मध्ये घालायला सांगावे. त्या व्यक्तीला जर हे करता आले, तर पट्टा व्यवस्थित घट्ट केला आहे असे समजावे. हेल्मेट डोक्यावरून डोळ्याकडे घसरत किंवा डोक्याच्या मागे घसरत नाहीये ना याची खात्री करा.
  - तत. हेल्मेटच्या पट्ट्यांमध्ये वेढा बसलेला नाहीये ना आणि हेल्मेटचे पट्टे सहभागीच्या कानाला टोचत नाहीयेत ना हे तपासा.
  - तध. नेत्याने सांगेपर्यंत हेल्मेट काढायचे नाही याची सहभागींना स्पष्ट कल्पना द्या.
  - ध. प्रस्तरोहणासाठी वापरली जाणारी मान्यताप्राप्त अशीच हेल्मेट वापरावीत- तपशिलासाठी **परिशिष्ट १ - तांत्रिक साधन सामग्रीच्या मानकांचा तपशील** बघावा.

हार्नेस (EN12277, UIAA 105)

- i. हार्नेस घालण्यापूर्वी कमरेचा पट्टा आणि पायांचे लूप सैल असल्याची खात्री करून घ्या.
- ii. सहभागींना हार्नेस कमरेवर आणि पाय योग्य लूपमध्ये घालायला सांगा. सुरक्षा दोर (बिले) / tie-in लूप पुढच्या बाजूला असले पाहिजेत.
- iii. प्रथम हार्नेसचा पट्टा कमरेजवळ (ओटीपोटावर) घट्ट करावा. हे महत्त्वाचे आहे. असा पट्टा घट्ट असावा पण सहभागीला आरामदायी असावा.

कमरेचा पट्टा घट्ट कसा करावा याबद्दल उत्पादकाने ज्या सूचना दिलेल्या आहेत त्या वाचाव्यात. काही हार्नेस बांधताना त्यांचा घट्ट करण्याचा पट्टा 'double back' पद्धतीने उलट परत बक्कलमधून फिरवावा लागतो.

८. त्यानंतर पायांचे लूप सारखेच घट्ट करावेत. तेही घट्ट असावेत पण सहभागीला आरामदायी असावेत.
९. हार्नेस कसे घातले आहे हे तपासताना ते सहभागीच्या पार्श्वभागावरून खाली घसरत नाही ना हे बघावे. थोडक्यात म्हणजे हार्नेस 'लो वेस्ट जीन्स' सारखे घालता कामा नये.
१०. मान्यताप्राप्त दर्जा असलेलीच हार्नेस वापरावीत. तपशिलासाठी **परिशिष्ट १ - तांत्रिक साधन सामग्रीच्या मानकांचा तपशील** बघावा.

टीप: एखाद्या साहसी उपक्रमाचे यशस्वी आयोजन करण्यासाठी कोणकोणती पावले उचलली याची एक मानक कार्यप्रणाली संस्थांनी तयार करावी. उदाहरणार्थ: कॅरबिनर आणि बिले डिव्हाईस जोडणे, सुरक्षा दोर पुरवण्याची कृती (belaying action), प्रस्तरावरोहण सुरु करण्यापूर्वी सहभागींना काय सूचना द्याव्यात इत्यादी.

प्रस्तरावरोहणासाठी नमुना मानक कार्यप्रणाली (SOP for Rappeling)

एका ९० फूट कड्यावरून अवरोहण करण्यासाठी नमुना मानक कार्यप्रणाली

उपक्रमाची माहिती

हल्ली प्रस्तरावरोहणाचा म्हणजेच रॅपलिंगचा आनंद नवशिक्यांसह अनेक जण घेतात. जरी हा उपक्रम आनंददायी असला तरी योग्य ती काळजी घेतली नाही तर त्यात इजा आणि गंभीर अपघात होऊ शकतो. असे उपक्रम बऱ्याच वेळा आयोजित होत असल्याने आणि त्यात नवशिकेही सहभाग घेत असल्याने संस्थांनी आयोजनात योग्य ती काळजी आणि सुरक्षितता बाळगण्याची गरज आहे. अवरोहण तंत्राचा उपयोग प्रस्तरारोहण, गुहा शोधताना किंवा कारखाने अशा विविध ठिकाणी केला जातो.

ही नमुना कार्यप्रणाली जास्तीत जास्त तीस जण सहभागी होत असलेल्या सत्रासाठी आहे. अवरोहणासाठी एक दोर आणि त्याबरोबर त्याची सुरक्षा दोर प्रणाली (belay system) गृहीत धरली आहे.

नेत्यासाठी उपयुक्त माहिती

• उपक्रमाची उद्दिष्टे

हा उपक्रम मनोरंजनासाठी आयोजित केला आहे. (उद्देश कोणता आहे याने कार्यप्रणाली आणि सुरक्षिततेसाठी असलेल्या निकषावर कोणताही फरक पडत नाही.)

• नेत्यांची नावे आणि त्यांच्या पात्रतेसह नेता-सहभागी संख्येचे प्रमाण

या सत्रासाठी कमीत कमी चार नेत्यांचा चमू असावा:

- एक नेता सहभागींना कड्याच्या तळापासून माथ्यापर्यंत घेऊन जायला आणि त्यांना हार्नेस बांधायला मदत करण्यासाठी.
- दुसरा नेता हार्नेस तपासण्यासाठी आणि अवरोहण कसे चालू करायचे हे समजावण्यासाठी.
- तिसरा नेता प्रत्येक सहभागीस सुरक्षा दोर देण्यासाठी.
- एक नेता अवरोहण संपण्याच्या ठिकाणी उभा राहून सहभागी व्यक्तीला सूचना देण्यासाठी आणि अवरोहण संपल्यावर वैयक्तिक सामग्री सोडवून घेण्यासाठी
- जरूरीचे असल्यास अवरोहकाची सुटका करण्यासाठीचे कौशल्य अंगी असणारा एक नेता कड्याच्या माथ्यावर असेल. अशा नेत्याने बचावासाठी जरूरीची सर्व सामग्री घेऊन तयार असले पाहिजे.

जर गटात सर्व प्रौढ व्यक्ती असतील तर अशा गटावर पूर्ण वेळ लक्ष ठेवण्यासाठी एक अतिरिक्त नेता असावा. जर गट लहान मुलांचा असेल तर त्यांच्यावरही लक्ष ठेवण्यासाठी दोन अतिरिक्त नेते असावेत. (यापैकी एकाच्या जागी लहान मुलांच्या गटाबरोबर कोणी प्रौढ व्यक्ती

असेल तर अशा व्यक्तीची नेमणूक करता येईल. परंतु त्या व्यक्तीला कोणतीही तांत्रिक जबादारी देऊ नये.)

- अवरोहण टप्प्याच्या पायथ्याशी आणि माथ्यावर जायचा मार्ग: हे मार्ग सुरक्षित आहेत याची खात्री करून घ्या आणि सहभागींना सोबतीची किंवा दोराच्या मदतीची गरज लागणार आहे का हे तपासून घ्या.

कड्याच्या माथ्यावर, अवरोहण सुरु होण्याच्या ठिकाणी जाण्यासाठी एक पायवाट आहे. वाटेत एक थोडासा अवघड प्रस्तर टप्पा आहे. तो पार करताना नवशिक्या लोकांवर लक्ष ठेवावे लागेल. मात्र त्या ठिकाणी दोर बांधायची गरज नाही. कड्याच्या तळाशीच सहभागींना हार्नेस घालावे आणि त्यांना कड्याच्या माथ्यावर घेऊन जाताना एका नेत्याने सोबत करावी. कड्याच्या तळात असलेली जागा सुरक्षित आहे. मात्र अवरोहण चालू असताना गट कड्याच्या तळापासून दूर आहे ना याची खात्री करून घ्यावी. अवरोहण पूर्ण करून सहभागी तळाशी पोहोचून सुरक्षा दोरातून मोकळा झाल्यानंतर लगेचच त्याला तळाच्या जागेपासून लांब जायला सांगावे.

- आणीबाणीच्या प्रसंगासाठी पर्यायी व्यवस्था (पर्यायी अवरोहण मार्ग किंवा उपक्रम)
या जागी अवरोहण कोरड्या वातावरणात करावयाचे आहे (ज्या वेळी कड्यावरून पाणी पडत नसते). त्यामुळे पर्यायी योजना तयार असण्याची गरज नाही. उपक्रमपूर्व चाचपणी करताना जर हे ठिकाण असुरक्षित वाटले (उदाहरणार्थ काही रॉकफॉल झाल्यास) नेत्यांनी प्रस्तरारोहण रद्द करावे आणि गटाला पर्यायी जागी घेऊन जावे.

- मुख्य नेत्याच्या फोल्डरमध्ये असावयाची कागदपत्रे:

- नोंदणी, परवानगी पत्र इत्यादी
संस्थेच्या नोंदणी कागदपत्रांची प्रत
- नेत्यांची आणि सहभागींच्या वैद्यकीय माहितीसह वैयक्तिक तपशील
जेव्हा मिळेल तेव्हा देण्यात येईल.
- सहभागींकडून घ्यावयाचे हमीपत्र
जेव्हा मिळेल तेव्हा देण्यात येईल.
- उपक्रमाच्या जागेचे/क्षेत्राचे जोखीम मूल्यांकन आणि निवारण
या ठिकाणी अवरोहणासाठीचा जोखीम तक्ता नेत्याला देण्यात येईल आणि त्यावर चर्चा होईल.

महत्त्वाचे मुद्दे:

अ) कड्याच्या माथ्यावर पुरेशी झाडे आहेत. त्यांचा उपयोग अवरोहणासाठी अँकरिंग करण्यासाठी करता येईल.

ब) अवरोहण टप्प्यात कुठेही सुटू शकणारे दगड नाहीत याची खातरजमा जोखीम मूल्यांकन करताना केली आहे.

परंतु उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी खबरदारी म्हणून एकदा चाचणी अवरोहण करणे गरजेचे आहे. त्यानंतरच सहभागींना खाली पाठवावे.

- अभिप्राय नमुना
- आपत्कालीन प्रतिसाद योजना
आपल्याला देण्यात आलेले मोबाईल संच हे पूर्णपणे चार्ज आहेत आणि त्यात जरूरीचे सर्व महत्त्वाचे दूरध्वनी क्रमांक नोंदवून ठेवले आहेत ना याची मुख्य नेत्याने खात्री करावी.
- आपत्कालीन घटना अहवाल
- औषधाच्या वापराचा अहवाल
- साधनसामग्रीचा वापर आणि त्यांच्या नुकसानीचा अहवाल
- कराराच्या कागदपत्रांसह सेवादात्यांशी संबंधित माहिती
- लागू नाही

नेत्यांची पात्रता

- औपचारिक प्रशिक्षण
- प्रमाणपत्र (वैध आहे का मुदत संपली आहे ते तपासावे)
- अनुभव
- कौशल्य
- अवरोहणाच्या मार्गदर्शक सूचनेमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे

साधनसामग्री

- तांत्रिक साधनसामग्री

- १० मि.मी. व्यासाचे पन्नास मीटर लांबीचे दोन स्टॅटिक दोर (एक प्रस्तरावरोहणासाठी आणि एक सुरक्षा दोर देण्यासाठी)
- बचाव कार्यासाठी एक 50 मीटर लांबीचा आणि अकरा मि.मी. व्यासाचा एक स्टॅटिक दोर.
- १० मि.मी. व्यासाचे आणि १० मीटर लांबीचे ६ त ८ छोटे दोर (डुडडणदुडदुडद साठी)
- १ इंच रुंदी आणि किमान १ मीटर लांबी असलेल्या १५ च्चडदुडदुडद टाप.
- ७ मि.मी. व्यास आणि किमान १ मीटर लांबी असलेल्या १५ दोराच्या स्लिंग
- १० ते १२ दोर संरक्षक (गोणपाट, पारदर्शक ट्यूब, sheath इत्यादी)
- इंग्रजी ऋ आकाराचे १० ते १५ स्क्रू कॅराबिनर
- अंडाकृती आकाराचे ८ ते १० कॅराबिनर
- ४ ते ५ इंग्रजी ४ आकाराचे डिसेन्डर
- २ ते ३ belay device

- ५ ते ७ शिरस्त्राणे (helmets)
- १० ते १२ छातीशी लावायचे लूप (chest loop)
- १० ते १२ सीट हार्नेस (ती वेगवेगळ्या मापाची असावीत किंवा XS ते XXXL अशा मापाच्या कोणासाठीही संपूर्णपणे adjust करता येतील अशी असावीत.)
- ५ ते ७ जोड्या हातमोजे
- २ जोड्या ascenders (जुमार)
- ३ ते ४ कॅनव्हास कापडाच्या पाठपिशव्या (haul bags)

कड्याच्या माथ्यावर पुरेशी झाडे आहेत. त्यांचा उपयोग अवरोहणासाठी अँकरिंग करण्यासाठी करता येईल

- आणीबाणी संच

मोबाइल संच हे पूर्णपणे चार्ज आहेत आणि त्यात जरूरीचे ते सर्व महत्त्वाचे दूरध्वनी क्रमांक नोंदवून ठेवले आहेत.

संपर्क साधने निवडताना खालील बाबींचा वचार केला आहे:

- अवरोहण करावयाच्या कड्याचा माथा आणि तळातील नेत्यांमधील संभाषण
- ठिकाणाची दुर्गमता
- मोबाइल फोनच्या सिग्नलची विश्वासाहता
- कायदेशीर पैलू

- प्रथमोपचार संच

या संचातील वस्तू मुख्य नेत्याच्या पात्रतेनुसार आणि अवरोहण ठिकाणाच्या जोखीम मूल्यांकनानुसार आहेत.

उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी नेत्यांनी करावयाच्या कृती

- सहभागी व्यक्तींच्या वैद्यकीय पार्श्वभूमीचा आढावा घ्यावा. यामध्ये प्रतिबंधात्मक आणि उपचारात्मक अशा दोन्हीसाठी गरजेच्या बाबी जागच्या जागी आहेत का ते पाहणे (उदा. औषधांचे दोन संच माहीत असलेल्या ठिकाणी असणे)
हे काम मुख्य नेत्याने गटाला उपक्रमाच्या स्थळी घेऊन जाण्यापूर्वी करायचे आहे.
- उपक्रमाच्या जागी काही नैसर्गिक धोके आहेत का हे तपासावे (उदा. सरपटणारे प्राणी / कीटक / पडलेली झाडे / ढिले झालेले किंवा हलणारे दगड)
हे करणे अनिवार्य आहे आणि सत्र संपल्यावर नेत्याने द्यायच्या अहवालात या बाबीची नोंद असावी.
- साधनसामग्रीची मानके आणि त्याला काही नुकसान झाले आहे का हे तपासून घ्या.
हे करणे अनिवार्य आहे आणि सत्र संपल्यावर नेत्याने द्यायच्या अहवालात या बाबीची नोंद असावी.

- सेटअप उभारण्याची प्रक्रिया: अवरोहाणाच्या प्रत्येक दोराच्या खाली असलेल्या टोकाशी गाठ मारणे, जिथे दोर कड्याच्या / खडकाच्या टोकावर घासला जाण्याची शक्यता आहे आणि दोर एकमेकांमध्ये गुंतण्याची शक्यता आहे अशा ठिकाणी दोर संरक्षण साधनांनी संरक्षित करावेत, प्रत्येक नेत्यासाठी वेगवेगळ्या ठिकाणी self-anchor आहे हे तपासणे नेत्यांनी एकमेकांचे सेटअप तपासावेत - विशेषतः सर्व अँकर पॉइंट्स आणि सेल्फ-अँकर सेटअप
- जरूरीचे असल्यास एक पूर्वचाचणी घ्यावी
अनिवार्य
- ज्यांचे अवरोहण झाले आहे किंवा अजून व्हायचे आहे अशा व्यक्तींच्या सुरक्षिततेसाठी अवरोहण सुरवात करण्याच्या आणि संपण्याच्या ठिकाणी इतरांना जायला मज्जाव करावा.
- उपक्रमाच्या स्वरूपानुसार नेते आणि सहभागी यांच्या संख्येचे प्रमाण तपासा जोखीम मूल्यांकन करताना या पैलूवर विचार करण्यात आला आहे. परंतु अजून एखाद्या नेत्याची गरज आहे असे जर मुख्य नेत्याला वाटले तर त्याने तशी विनंती संस्थेला करावी.

सेवादाते

लागू नाही.

सहभागी व्यक्तींना द्यायची माहिती

- उपक्रमाचे तपशीलवार वर्णन करावे.
कड्याच्या पायथ्याशी एखाद्या मोठ्या प्रस्तरावर, जिथे गट सुरक्षित आणि आरामात आहे, तिथे नेत्याने प्रात्यक्षिक दाखवताना हे करावे.
- नेत्याला माहिती असलेच पाहिजेत अशी कुणालाही ऐनवेळी काही आरोग्यविषयक समस्या आहेत का याची तपासणी.
उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी मुख्य नेत्याने याची खात्री करून घ्यावी.
- उपक्रमात असलेले अंगभूत धोके आणि दिलेल्या सूचनांचे पालन न केल्यास उद्भवणारे धोके आणि त्याचे परिणाम याविषयी नेत्याने सगळ्या गटाला स्पष्ट सूचना द्याव्यात नेत्याने उपक्रमाच्या सुरुवातीलाच अशी सूचना सर्व गटाला द्यावी.
- आपली स्वतःची सुरक्षा आणि इतरांची सुरक्षा यासंदर्भात सहभागींची जबाबदारी: सुरक्षिततेसंदर्भात सगळ्यांकडून काय अपेक्षा आहे हे नेत्याने सगळ्यांना आधीच स्पष्ट करून सांगावे.
- अनिवार्य कार्यपद्धती
नेत्यांच्या चमूसाठी: आदर्श वागणूक, जेव्हा कड्याच्या माथ्यावर असाल तेव्हा संपूर्ण वेळ स्वतःला दोराने सुरक्षित केलेले असणे (self-anchored), पर्यावरणपूरक पद्धती.

सहभागींसाठी: बूट आणि इतर सर्व वैयक्तिक सुरक्षा साधने उतरवू नयेत, नेत्याने ठरवून दिलेली जागा सोडून जाऊ नये, सर्व सूचनांचे पालन करावे.

- जोखीम कमीत कमी असावी यासाठी घ्यायची काळजी दोर रक्षणाच्या सर्व जागा नेत्याने दोन-दोनदा तपासाव्यात. कुणालाही वैयक्तिक साधनसामग्री घातली असेल तर तीही दोनदा तपासावी. नेत्यांनी गटावर संपूर्ण वेळ लक्ष ठेवावे (गटातील प्रौढ व्यक्तीची मदत अतांत्रिक गोष्टींसाठी घेता येईल. परंतु गटाच्या सुरक्षेची जबाबदारी नेत्यांच्या चमूचीच असेल.)
- जरुरीचे असल्यास सहभागी व्यक्तींचे प्रशिक्षण
- 'तंबाखू, मद्य आणि इतर मादक पदार्थ सेवन निषिद्ध' असल्याचे धोरण. प्रत्येक सहभागी या धोरणाचे पालन करतोय यावर नेत्यांनी लक्ष ठेवावे.
- जरुर त्यावेळी उपक्रम थांबवण्याचा नेत्यांना अधिकार. सुरक्षितता धोक्यात येईल अशा वेळी नेत्यांनी खंबीरपणे वागावे (उदा. नैसर्गिक घटक, साधनसामग्रीला होणारी हानी, सहभागी व्यक्तींचे असहकार्य)
- पर्यावरणावर अनिष्ट परिणाम कमीत कमी होईल याचे पालन कचरा करू नये झाडांच्या फांद्या किंवा झुडपे तोडू नयेत. आजूबाजूच्या कुठल्याही ऐतिहासिक, सांस्कृतिक वारसा असलेल्या वास्तूंचे नुकसान करू नये. शौचविधीसाठी खड्डा करण्यासाठी छोटे खुरपे नेत्याने बरोबर ठेवावे.
- आपत्कालीन परिस्थिती आणि उपक्रमादरम्यान काय करावे आणि काय करू नये याची माहिती नेत्याने गटाला माहिती द्यावी - आणीबाणी प्रसंगी प्रत्येकाकडून काय अपेक्षा आहेत हे नेत्याने स्पष्ट करावे.

उपक्रमासाठी/प्रत्यक्ष कृतीसाठी सूचना (नेत्यासाठी)

- हा उपक्रम आयोजित करताना कुठल्याही प्रकारची घाई करू नका. अवरोहण करणाऱ्या प्रत्येकाला नवीनच समजून त्याची प्रत्येक टप्प्यावर सर्व जरुर ती सुरक्षा तपासणी करा. अवरोहण आणि त्यासाठी सुरक्षा दोर पुरवण्यासाठी (belay) शिफारस केलेली anchoring पद्धत वापरा.
- सुरुवातीपासूनच आपत्कालीन संच आणि प्रथमोपचार संचासह बचाव कार्य नेता हा योग्य ठिकाणी उपस्थित असावा.
- सहभागीचे मोकळे केस, सैल कपडे आणि दागिने रॅपलिंगच्या साधनांत अडकणार नाहीत याची खात्री करावी.
- सहभागीने अवरोहण सुरु करण्यापूर्वी वैयक्तिक साधनांची शेवटची तपासणी करा - 'स्पर्श-नाव-खात्री' ('Touch-Say-Confirm') ही पद्धत वापरा: म्हणजे सहभागीच्या वैयक्तिक

साधनांमधल्या प्रत्येक गोष्टीस स्पर्श करा, त्याचे नाव मोठ्याने सांगा व ते योग्य ठिकाणी योग्य स्थितीत आहे ना याची खात्री करा.)

- धोके टाळण्यासाठी सगळ्या कृती आणि त्यांचा क्रम हा जोखीम व्यवस्थापनेतल्या तक्त्यानुसार आहे याची खात्री करा.
- ज्यांनी अवरोहण पूर्ण केले आहे किंवा आपला क्रमांक येण्याची वाट पाहत आहेत अशा सहभागी व्यक्तींकडे लक्ष ठेवा
- हवामानात काय बदल होत आहेत याकडे लक्ष असू द्या. सुटे दगड, धोकादायक प्राणी यांच्यावर नजर ठेवा.
- पर्यावरणावर काय परिणाम होत आहे याकडे लक्ष असू द्या- जरूरीचे असल्यास सहभागींकडून काय अपेक्षा आहेत हे परत सांगा

उपक्रम समाप्ती

- सर्व साधनसामग्री आणि संच हे व्यवस्थित तपासून त्यांची बांधाबांध केली आहे ना याची खात्री करा.
दुरुस्ती गरजेची असलेली साधनसामग्री किंवा वापरातून काढून टाकायची साधनसामग्री वेगळी बांधा. त्या प्रत्येक साधनावर काय हानी झाली आहे याचे लेबल लावून ठेवावे.
ओली हार्नेस किंवा दोर बांधून ठेवू नका.
- जरूरीच्या सर्व कागदपत्रांची पूर्तता करा.
- सहभागी व्यक्ती आणि नेते यांचा अहवाल आणि अभिप्राय प्राप्त करा लेखी स्वरूपात न मिळालेला काही व्यक्तिनिष्ठ (subjective) अभिप्राय असला तर तो संस्थेच्या कार्यालयात कळवावा.

सुरक्षा सूचना समाप्त

धबधब्यातून अवरोहणासाठी (waterfall rappelling) मानक कार्यप्रणाली

एका १०० फूट कड्यावरून पडणाऱ्या धबधब्यातून करायच्या प्रस्तरावरोहणासाठी नमुना मानक कार्यप्रणाली

उपक्रमाची माहिती

धबधब्यातून अवरोहण (तांत्रिक नाव- Canyoning) वाहत्या धबधब्यातून अवरोहण.

या उपक्रमात नवशिक्या लोकांसह अनेक जण भाग घेत असतात. अवरोहण हा एक तांत्रिक उपक्रम आहे. जर ते करताना सुरक्षितता बाळगली नाही तर गंभीर अपघात होण्याची शक्यता असते. हा साहसी उपक्रम मोठ्या प्रमाणावर आयोजित केला जातो आणि त्यात नवशिके लोकही भाग घेतात. म्हणून संस्थांनी सुरक्षेची विशेष काळजी घेऊन हा उपक्रम आयोजित केला पाहिजे.

ही नमुना कार्यप्रणाली जास्तीत जास्त तीसजण सहभागी होत असलेल्या सत्रासाठी आहे. अवरोहणासाठी दोन दोर आणि त्याबरोबर त्याची सुरक्षा दोर प्रणाली गृहीत धरली आहे. यातील एक अवरोहण दोर सहभागींसाठी आणि दुसरा गरज पडल्यास बचाव कार्यासाठी वापरण्यासाठी आहे.

नेत्यासाठी उपयुक्त माहिती

• उपक्रमाची उद्दिष्टे

हा उपक्रम मनोरंजनासाठी आयोजित केला आहे. (उद्देश कोणता आहे याने कार्यप्रणाली आणि सुरक्षिततेसाठी असलेल्या निकषावर कोणताही फरक पडत नाही.)

• नेत्यांची नावे आणि त्यांच्या पात्रतेसह नेता-सहभागी संख्येचे प्रमाण

या सत्रासाठी कमीत कमी ५ ते ६ नेत्यांचा चमू असावा:

- एक नेता सहभागीना कड्याच्या तळापासून माथ्यापर्यंत घेऊन जायला आणि त्यांना हार्नेस बांधायला मदत करण्यासाठी.
- दुसरा नेता हार्नेस तपासण्यासाठी आणि अवरोहण कसे चालू करायचे हे समजावण्यासाठी.
- तिसरा नेता प्रत्येक सहभागीस सुरक्षा दोर देण्यासाठी.
- एक नेता अवरोहण संपण्याच्या ठिकाणी उभा राहून सहभागी व्यक्तीला सूचना देण्यासाठी आणि अवरोहण संपल्यावर वैयक्तिक सामग्री सोडवून घेण्यासाठी
- जरूरीचे असल्यास अवरोहकाची सुटका करण्यासाठीचे कौशल्य अंगी असणारा एक नेता कड्याच्या माथ्यावर असेल. अशा नेत्याने बचावासाठी जरूरीची सर्व सामग्री घेऊन तयार असले पाहिजे.

जर गटात सर्व प्रौढ व्यक्ती असतील तर अशा गटावर पूर्ण वेळ लक्ष ठेवण्यासाठी एक अतिरिक्त नेता असावा. जर गट लहान मुलांचा असेल तर त्यांच्यावरही लक्ष ठेवण्यासाठी दोन अतिरिक्त नेते असावेत. (यापैकी एकाच्या जागी लहान मुलांच्या गटाबरोबर कोणी प्रौढ व्यक्ती असेल तर अशा व्यक्तीची नेमणूक करता येईल. परंतु त्या व्यक्तीला कोणतीही तांत्रिक जबादारी देऊ नये.)

- अवरोहण टप्प्याच्या पायथ्याशी आणि माथ्यावर जायचा मार्ग: हे मार्ग सुरक्षित आहेत याची खात्री करून घ्या आणि सहभागींना सोबतीची किंवा दोराच्या मदतीची गरज लागणार आहे का हे तपासून घ्या.

कड्याच्या माथ्यावर, अवरोहण सुरु होण्याच्या ठिकाणी जाण्यासाठी एक पायवाट आहे. वाटेत एक थोडासा अवघड प्रस्तर टप्पा आहे. तो पार करताना नवशिक्या लोकांवर लक्ष ठेवावे लागेल. ओलसर हवेत मात्र दोर बांधण्याची गरज आहे. कड्याच्या तळाशीच सहभागींना हार्नेस घालावे. प्रत्येक सहभागी आणि नेत्याने fixed rope मध्ये स्वतःला बांधून घ्यावे. बरोबर एक नेता असेल तरच सहभागी अवरोहण मार्गाच्या माथ्याकडे जातील. माथ्यावर पोहोचल्यावर देखील अवरोहण सुरु होण्याच्या ठिकाणी पोहोचेपर्यंत बल्लूड्ड बल्लूड्ड मधून मोकळे होऊ नये. थोडक्यात म्हणजे तळातून निघाल्यावर माथ्यावर पोचून अवरोहण पूर्ण करून पुन्हा तळात येईपर्यंत नेते आणि सहभागी हे पूर्ण वेळ कुठल्यातरी प्रकारे सुरक्षित पद्धतीने बांधलेले असतील.

टीप: जोरदार पावसानंतर ज्या ठिकाणी अवरोहण संपते अशा तळातल्या ठिकाणी पाणी असते. जर हे पाणी तीन फुटापेक्षा खोल असेल तर प्रत्येक अवरोहकाने जीवरक्षक जॅकेट घातले पाहिजे. तळात असलेल्या नेत्याने देखील असे जॅकेट घातले पाहिजे आणि एका मजबूत अशा ठिकाणी स्वतःला लांब टेपच्या सहाय्याने किंवा दोराच्या स्लिंगने सुरक्षित केले असले पाहिजे. तळात असणाऱ्या लोकांसाठी ती जागा सुरक्षित आहे याची खात्री करून घ्या. गट अवरोहण मार्गापासून लांब राहिल याची खात्री करून घ्या. अवरोहण दोर आणि सुरक्षा दोरातून मोकळे झाल्यावर सहभागीला धबधब्याच्या तळातून दूर जायला सांगा.

- आणीबाणीच्या प्रसंगासाठी पर्यायी व्यवस्था (पर्यायी अवरोहण मार्ग किंवा उपक्रम)
धोका: वाहणाऱ्या पाण्यामुळे मार्गातला एखादा दगड सुटण्याची नेहमीच शक्यता असते. विशेषतः पावसाळ्यात ही शक्यता खूप असते. म्हणून प्रवाहातील सुटे दगड शक्य तेवढे हटवण्याचा प्रयत्न करावा. उपक्रमपूर्व चाचपणी करताना जर हे ठिकाण असुरक्षित वाटले (उदाहरणार्थ धबधब्यातून काही दगड पडत असल्यास किंवा पाणी खूपच गडूळ झाले असल्यास) तर नेत्यांनी प्रस्तरावरोहण रद्द करावे आणि गटाला पर्यायी जागी घेऊन जावे. जर वाटेत प्रवाह ओलांडायला

लागणार असतील तर नेत्यांच्या चमूने अशा प्रत्येक प्रवाहातील जोखमीचा आढावा घ्यावा. जरूरीचे असल्यास सहभागींना दोराच्या सहाय्याने प्रवाह ओलांडू द्यावा.

▪ मुख्य नेत्यांच्या फोल्डरमध्ये असावयाची कागदपत्रे:

- नोंदणी, परवानगी पत्र इ.

संस्थेच्या नोंदणी कागदपत्रांची प्रत

- नेत्यांच्या आणि सहभागींच्या वैद्यकीय माहितीसह वैयक्तिक तपशील

- सहभागींकडून घ्यावयाचे हमीपत्र

जेव्हा मिळेल तेव्हा देण्यात येईल.

- उपक्रमाच्या जागेचे/क्षेत्राचे जोखीम मूल्यांकन आणि निवारण

- उपक्रमाच्या जागेचे/क्षेत्राचे जोखीम मूल्यांकन आणि निवारण

या ठिकाणी अवरोहणासाठीचा जोखीम तक्ता नेत्याला देण्यात येईल आणि त्यावर चर्चा होईल.

महत्त्वाचे मुद्दे:

अ) कड्याच्या माथ्यावर पुरेशी झाडे आहेत. त्यांचा उपयोग अवरोहणासाठी अँकरिंग करण्यासाठी करता येईल.

ब) अवरोहण टप्प्यात किंवा वाहत्या पाण्यात कुठेही सुटू शकणारे दगड नाहीत याची खातरजमा जोखीम मूल्यांकन करताना केली आहे. परंतु उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी खबरदारी म्हणून धबधब्यातून सहभागींना पाण्यातून पाठवण्यापूर्वी एक अवरोहण चाचणी घेणे गरजेचे आहे. त्यानंतरच सहभागींना खाली पाठवावे.

पाण्याच्या पातळीत काही मोठे बदल होत आहेत का हे पाहण्यासाठी त्यावर सतत लक्ष ठेवणे गरजेचे आहे. तुमच्याकडे आणीबाणी आणि बचावासाठी योजना तयार ठेवा आणि नेत्यांच्या चमूला त्याची पूर्ण माहिती आहे याची खात्री करून घ्या. नेत्यांच्या चमूने गटात कोणत्याही सहभागीला गारव्यामुळे त्रास होत आहे का आणि कुणाच्या शरीराचे तापमान कमी होतेय का (पंढरदृष्टपण्डुद्धश्चु) यावर लक्ष ठेवा. प्रथमोपचारासंबंधी मार्गदर्शक सूचना आणि शिष्टाचार याचे पालन करा.

- अभिप्राय नमुना

- आपत्कालीन प्रतिसाद योजना

आपल्याला देण्यात आलेले मोबाइल संच हे पूर्णपणे चार्ज आहेत आणि त्यात जरूरीचे ते सर्व महत्त्वाचे दूरध्वनी क्रमांक नोंदवून ठेवले आहेत ना याची मुख्य नेत्याने खात्री करावी.

- आपत्कालीन घटना अहवाल

- औषधाच्या वापराचा अहवाल

- साधनसामग्रीचा वापर आणि त्यांच्या नुकसानीचा अहवाल

कराराच्या कागदपत्रांसह सेवादात्यांशी संबंधित माहिती

लागू नाही

नेत्यांची पात्रता

- औपचारिक प्रशिक्षण
- प्रमाणपत्र (वैध आहे का मुदत संपली आहे ते तपासावे)
- अनुभव
- कौशल्य
अवरोहणाच्या मार्गदर्शक सूचनेमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे

साधनसामग्री:

- तांत्रिक साधनसामग्री
  - दहा मिमी व्यासाचे पन्नास मीटर लांबीचे ४ ते ५ स्टॅटिक दोर (२ प्रस्तरावरोहणासाठी आणि २ सुरक्षा दोर देण्यासाठी). एक संच अवरोहण करण्यासाठी वापरावा आणि एक संच बचावकार्यासाठी तयार ठेवावा
  - १० मि.मी. व्यासाचे आणि १० मीटर लांबीचे ६ छोटे दोर (anchoring साठी)
  - १ इंच रुंदी आणि किमान १ मीटर लांबी असलेल्या १५ Tubular टेप.
  - ७ मि.मी. व्यास आणि किमान १ मीटर लांबी असलेल्या १५ ते २० दोराच्या स्लिंग
  - १० ते १५ दोर संरक्षक (गोणपाट, पारदर्शक ट्यूब, sheath इत्यादी)
  - इंग्रजी D आकाराचे १० ते १५ स्क्रू कॅरॅबिनर
  - अंडाकृती आकाराचे ८ ते १० कॅरॅबिनर
  - ५ ते ७ इंग्रजी 8 आकाराचे डिसेन्डर
  - ३ ते ४ belay device
  - १२ ते १५ शिरस्त्राणे (helmets)
  - १० ते १२ छातीशी लावायचे लूप (chest loop)
  - १० ते १२ सीट हार्नेस (ती वेगवेगळ्या मापाची असावीत किंवा XS ते XXXL अशा मापाच्या कोणासाठीही संपूर्णपणे adjust करता येतील अशी असावीत.)
  - ५ ते ७ जीवरक्षक जॅकेट
  - ८ ते १० जोड्या हातमोजे
  - २ जोड्या ascenders (जुमार)
  - ३ ते ४ कॅनवास कापडाच्या पाठपिशव्या (haul bags)
- आणीबाणी संच

मोबाइल संच हे पूर्णपणे चार्ज असावेत आणि त्यात जरूरीचे ते सर्व महत्त्वाचे दूरध्वनी क्रमांक नोंदवून ठेवले असावेत.

संपर्क साधने निवडताना खालील बाबींचा वचार केला आहे:

- अवरोहण करावयाच्या कड्याचा माथा आणि तळातील नेत्यांमधील संभाषण
- ठिकाणाची दुर्गमता
- मोबाइल फोनच्या सिग्नलची विश्वासाहता
- कायदेशीर पैलू
- प्रथमोपचार संच
या संचातील वस्तू मुख्य नेत्याच्या पात्रतेनुसार आणि या अवरोहण ठिकाणच्या जोखीम मूल्यांकनानुसार आहेत.

उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी नेत्यांनी करावयाच्या कृती

- सहभागी व्यक्तींच्या वैद्यकीय पार्श्वभूमीचा आढावा घ्यावा. यामध्ये प्रतिबंधात्मक आणि उपचारात्मक अशा दोन्हीसाठी गरजेच्या बाबी जागच्या जागी आहेत का ते पाहणे (उदा. औषधांचे दोन संच माहीत असलेल्या ठिकाणी असणे)
हे काम मुख्य नेत्याने गटाला उपक्रमाच्या स्थळी घेऊन जाण्यापूर्वी करायचे आहे.
- उपक्रमाच्या जागी काही नैसर्गिक धोके आहेत का हे तपासावे (उदा. सरपटणारे प्राणी / कीटक / पडलेली झाडे / ढिले झालेले किंवा हलणारे दगड)
हे करणे अनिवार्य आहे आणि सत्र संपल्यावर नेत्याने द्यायच्या अहवालात या बाबीची नोंद असावी.
- साधनसामग्रीची मानके आणि त्याला काही नुकसान झाले आहे का हे तपासून घ्या.
हे करणे अनिवार्य आहे आणि सत्र संपल्यावर नेत्याने द्यायच्या अहवालात या बाबीची नोंद असावी.
- सेटअप उभारण्याची प्रक्रिया: अवरोहणाच्या प्रत्येक दोराच्या खाली असलेल्या टोकाशी गाठ मारणे, जिथे दोर कड्याच्या / खडकाच्या टोकावर घासला जाण्याची शक्यता आहे आणि दोर एकमेकांमध्ये गुंतण्याची शक्यता आहे अशा ठिकाणी दोर संरक्षण साधनांनी संरक्षित करावेत, प्रत्येक नेत्यासाठी वेगवेगळ्या ठिकाणी self-anchor आहे हे तपासणे
नेत्यांनी एकमेकांचे सेटअप तपासावेत - विशेषतः सर्व अँकर पॉईंट्स आणि सेल्फ-अँकर सेटअप
- जरूरीचे असल्यास एक पूर्वचाचणी घ्यावी
अनिवार्य
- ज्यांचे अवरोहण झाले आहे किंवा अजून व्हायचे आहे अशा व्यक्तींच्या सुरक्षिततेसाठी अवरोहण सुरुवात करण्याच्या आणि संपण्याच्या ठिकाणी इतरांना जायला मज्जाव करावा.
- उपक्रमाच्या स्वरूपानुसार नेते आणि सहभागी यांच्या संख्येचे प्रमाण तपासा
जोखीम मूल्यांकन करताना या पैलूवर विचार करण्यात आला आहे. परंतु अजून एखाद्या नेत्याची गरज आहे असे जर मुख्य नेत्याला वाटले तर त्याने तशी विनंती संस्थेला करावी.

सेवादाते

लागू नाही

सहभागी व्यक्तींना घ्यायची माहिती

- उपक्रमाचे तपशीलवार वर्णन
कड्याच्या पायथ्याशी एखाद्या मोठ्या प्रस्तरावर, जिथे गट सुरक्षित आणि आरामात आहे, तिथे नेत्याने प्रात्यक्षिक दाखवताना हे करावे.
- नेत्याला माहिती असलेच पाहिजेत अशी कुणालाही ऐनवेळी काही आरोग्यविषयक समस्या आहेत का याची तपासणी.
उपक्रम सुरु करण्यापूर्वी मुख्य नेत्याने याची खात्री करून घ्यावी.
- उपक्रमात असलेले अंगभूत धोके आणि दिलेल्या सूचनांचे पालन न केल्यास उद्भवणारे धोके आणि त्याचे परिणाम याविषयी नेत्याने सगळ्या गटाला स्पष्ट सूचना घ्याव्यात.
नेत्याने उपक्रमाच्या सुरुवातीलाच अशी सूचना सर्व गटाला घ्यावी.
- आपली स्वतःची सुरक्षा आणि इतरांची सुरक्षा यासंदर्भात सहभागींची जबाबदारी: सुरक्षिततेसंदर्भात सगळ्यांकडून काय अपेक्षा आहे हे नेत्याने सगळ्यांना आधीच स्पष्ट करून सांगावे.
- अनिवार्य कार्यपद्धती
नेत्यांच्या चमूसाठी: आदर्श वागणूक, जेव्हा कड्याच्या माथ्यावर असाल तेव्हा संपूर्ण वेळ स्वतःला दोराने सुरक्षित केलेले असणे (self-anchored), पर्यावरण पूरक पद्धती.
सहभागींसाठी: बूट आणि इतर सर्व वैयक्तिक सुरक्षा साधने उतरवू नयेत, नेत्याने ठरवून दिलेली जागा सोडून जाऊ नये, सर्व सूचनांचे पालन करावे.
- जोखीम कमीत कमी असावी यासाठी घ्यायची काळजी
दोर रक्षणाच्या सर्व जागा नेत्याने दोन-दोनदा तपासाव्यात.
कुणालाही वैयक्तिक साधनसामग्री घातली असेल तर तीही दोनदा तपासावी.
नेत्यांनी गटावर संपूर्ण वेळ लक्ष ठेवावे (गटातील प्रौढ व्यक्तीची मदत अतांत्रिक गोष्टींसाठी घेता येईल. परंतु गटाच्या सुरक्षेची जबाबदारी नेत्यांच्या चमूचीच असेल.)
- जरूरीचे असल्यास सहभागी व्यक्तींचे प्रशिक्षण
- 'तंबाखू, मद्य आणि इतर मादक पदार्थ सेवन निषिद्ध' असल्याचे धोरण.
प्रत्येक सहभागी या धोरणाचे पालन करतोय यावर नेत्यांनी लक्ष ठेवावे.
- जरूर त्यावेळी उपक्रम थांबवण्याचा नेत्यांना अधिकार .
सुरक्षितता धोक्यात येईल अशा वेळी नेत्यांनी खंबीरपणे वागावे (उदा. नैसर्गिक घटक, साधनसामग्रीला होणारी हानी, सहभागी व्यक्तींचे असहकार्य)
- पर्यावरणावर अनिष्ट परिणाम कमीत कमी होईल याचे पालन कचरा करू नये
झाडांच्या फांद्या किंवा झुडपे तोडू नयेत.

आजूबाजूच्या कुठल्याही ऐतिहासिक, सांस्कृतिक वारसा असलेल्या वास्तूंचे नुकसान करू नये. शौचविधीसाठी खड्डा करण्यासाठी छोटे खुरपे नेत्याने बरोबर ठेवावे.

- आपत्कालीन परिस्थिती आणि उपक्रमादरम्यान काय करावे आणि काय करू नये याची नेत्याने गटाला माहिती द्यावी.
- आणीबाणी प्रसंगी प्रत्येकाकडून काय अपेक्षा आहेत हे नेत्याने स्पष्ट करावे.

उपक्रमासाठी/प्रत्यक्ष कृतीसाठी सूचना (नेत्यासाठी)

- हा उपक्रम आयोजित करताना कुठल्याही प्रकारची घाई करू नका. अवरोहण करणाऱ्या प्रत्येकाला नवीनच समजून त्याची प्रत्येक टप्प्यावर सर्व जरूर ती सुरक्षा तपासणी करा. अवरोहण आणि त्यासाठी सुरक्षा दोर पुरवण्यासाठी (belay) शिफारस केलेली anchoring पद्धत वापरा.
- सुरुवातीपासूनच आपत्कालीन संच आणि प्रथमोपचार संचासह बचाव कार्य नेता हा योग्य ठिकाणी उपस्थित असावा
- सहभागीचे मोकळे केस, सैल कपडे आणि दागिने रॅपलिंगच्या साधनांत अडकणार नाहीत याची खात्री करावी.
- सहभागीने अवरोहण सुरु करण्यापूर्वी वैयक्तिक साधनांची शेवटची तपासणी करा - 'स्पर्श-नाव-खात्री' ('Touch-Say-Confirm') ही पद्धत वापरा: म्हणजे सहभागीच्या वैयक्तिक साधनांमधल्या प्रत्येक गोष्टीस स्पर्श करा, त्याचे नाव मोठ्याने सांगा व ते योग्य ठिकाणी योग्य स्थितीत आहे ना याची खात्री करा)
- धोके टाळण्यासाठी सगळ्या कृती आणि त्यांचा क्रम हा जोखीम व्यवस्थापनेतल्या तक्त्यानुसार आहे याची खात्री करा.
- ज्यांनी अवरोहण पूर्ण केले आहे किंवा आपला क्रमांक येण्याची वाट पाहत आहेत अशा सहभागी व्यक्तींकडे लक्ष ठेवा
- हवामानात काय बदल होत आहेत याकडे लक्ष असू द्या. सुटे दगड, धोकादायक प्राणी यांच्यावर नजर ठेवा.
- पर्यावरणावर काय परिणाम होत आहे याकडे लक्ष असू द्या- जरूरीचे असल्यास सहभागींकडून काय अपेक्षा आहेत हे परत सांगा.

उपक्रम समाप्ती

- सर्व साधनसामग्री आणि संच हे व्यवस्थित तपासून त्यांची बांधाबांध केली आहे ना याची खात्री करा.
- दुरुस्ती गरजेची असलेली साधनसामग्री किंवा वापरातून काढून टाकायची साधनसामग्री वेगळी बांधा. त्या प्रत्येक साधनावर काय हानी झाली आहे याचे लेबल लावून ठेवावे.
- ओली हार्नेस किंवा दोर बांधून ठेवू नका.

- जरूर त्या सर्व कागदपत्रांची पूर्तता करा.
- सहभागी व्यक्ती आणि नेते यांचा अहवाल आणि अभिप्राय प्राप्त करा.
लेखी स्वरूपात न मिळालेला काही व्यक्तिनिष्ठ (बद्धडडडडडडडडडड) अभिप्राय असला तर तो संस्थेच्या कार्यालयात कळवावा.

सुरक्षा सूचना समाप्त

एखादी व्यक्ती हरवल्यास काय करावे याची कार्यपद्धती

या कार्यपद्धतीत खालील उपविभाग आहेत.

- A) आपल्या गटातून वेगळे होऊ नये म्हणून काय काळजी घ्यावी?
- B) जर गटातून वेगळे झालेच तर सहभागींनी काय करावे याची माहिती
- C) हरवलेल्या माणसाला प्रतिसाद देण्यासाठीची पद्धत

एकटी व्यक्ती किंवा एकापेक्षा जास्त व्यक्ती गटापासून वेगळ्या झाल्या आणि त्या हरवल्यावर काय करावे याची माहिती या दस्तऐवजात दिली आहे. खालील दिलेल्या मुद्द्यांना काही अपवाद असू शकतात. त्याची माहिती जिथे जरूरी आहे तिथे दिली आहे.

आपल्या गटातून वेगळं होऊ नये म्हणून काय काळजी घ्यावी?

1. आपल्या उपक्रमातील गटात असताना सहभागींनी कसे वावरावे याचे नियम संस्थांनी करावेत. वेगवेगळ्या क्षमता आणि स्वभाव असलेल्या व्यक्तींना यांना एकत्र ठेवण्यासाठी हे जरूरीचे आहे. उदाहरणार्थ एखाद्याला पक्षीनिरीक्षणात रस असला तरी त्याच्यामुळे गटाच्या सर्वसाधारण चालण्याच्या वेगाला किंवा गटाच्या वेळापत्रकाला काही बाधा येता कामा नये. दुसरे उदाहरण म्हणजे एखाद्या अति उंचीवरील ट्रेकमध्ये कोणाला गटाच्या फार पुढे जाऊ देता कामा नये. कारण त्यामुळे त्या व्यक्तीला वातावरणाशी जुळवून घेण्यासाठी त्रास होऊ शकतो.
2. उपक्रमाच्या गरजेनुसार मुख्य गटाची छोट्या-छोट्या उपगटात विभागणी करावी. प्रत्येक छोट्या गटाला एक नेता असावा आणि आणीबाणीची परिस्थिती कशी हाताळावी याची निश्चित योजना आखून आणि भेटण्याच्या वेळा ठरवून सर्व लहान गटांनी वावरावे (उदा.- राफ्टिंग गट, हायकिंग गट, कयाक गट वगैरे अशा वेगवेगळ्या चमूत विभागणी होईल आणि ते विविध ठिकाणी जातील). ज्या उपक्रमासाठी उपगट तयार केला आहे तो उपक्रम होईपर्यंत सर्व सहभागी एकत्र राहतील आणि अशा उपक्रमाचे सर्व नियम पाळतील. उदाहरणार्थ एक दिवसापेक्षा जास्त दिवसाच्या ट्रेकसाठी सर्व सभासद एकमेकांच्या दृष्टिक्षेपात आणि हाकेच्या अंतरात राहावेत. असे दृष्टिक्षेपाचे आणि हाकेचे अंतर ठिकाणानुसार बदलू शकते. उदा. नदीचा आवाज एखाद्याने ओरडून मारलेली हाक दडपून टाकू शकतो.
3. छायाचित्रण, नैसर्गिक विधी किंवा निव्वळ कमी वेगामुळे एखादा सहभागी आपल्या गटापासून वेगळा होत नाही ना याकडे नेत्यांचे लक्ष असले पाहिजे आणि सर्व गट एकत्र राहतोय यासाठी नेत्याने प्रयत्न केले पाहिजेत. उदाहरणार्थ हाईक करताना जिथे वाटा फुटतात किंवा नदी वाटेत आडवी येते अशा ठिकाणी सर्व गट एकत्र असला पाहिजे.
4. चालताना थोड-थोड्या वेळाने थांबावे. त्यामुळे विश्रांती मिळते, थोडं खाता येतं आणि आपण तंदुरुस्त राहतो. शिवाय ग्रुप एकत्र ठेवायला मदत होते. मुलांना भूक जास्त लागते. म्हणून अशा गटासाठी जास्त वेळा थांबावे लागते.

5. एखादा आजारी, जखमी किंवा अतिशय हळू चालणारा सहभागी असेल तर एका नेत्याबरोबर त्याला वेगळं करून पाठवता येईल का याची चाचपणी करा. अर्थातच हे करताना सर्व संभाव्य धोके आणि त्यांचा परिणाम याचाही विचार करून ठेवा. एखाद्या हार्डकमध्ये नदी ओलांडणे किंवा कयाक चमूला जोरदार प्रवाह पार करायला लागणे अशी जोखीम असेल तर गट विभागून देऊ नये.
6. जर एखाद्या सभासदाला गटापासून लांब जायचे असेल (उदा. पाणी भरणे किंवा नैसर्गिक विधी करणे) तर त्याने नेत्याला सांगूनच जावे. याला दुसरा पर्याय म्हणजे त्याने कोणालातरी बरोबर घेऊन जावे.
7. नैसर्गिक विधीस जाताना कधी-कधी सहभागींना पायवाट किंवा शिबीर सोडून लांब जावं लागतं आणि त्यावेळी वाट चुकण्याचा धोका असतो. अशा वेळी सहभागीला हाकेच्या टप्प्यात राहण्यास सांगावे. जर एखाद्याला आपण हरवलो आहोत असे वाटले तर त्याने भाग-ब मध्ये दिलेल्या सूचनांचे पालन करावे. काळोखात नैसर्गिक विधींसाठी जाताना सहभागीने खालीलपैकी एका किंवा जास्त मार्गदर्शक सूचनांचे पालन करावे.
  - i. आपल्या तंबूतला माणसाला सांगून जावे.
  - ii. हेड टॉर्च किंवा साधा टॉर्च तंबूत चालू करून मग बाहेर जावे. जर काही कारणाने तुम्ही रस्ता चुकला तर तुम्हाला त्यामुळे परत येणे सोपे जाईल.
  - iii. खूप तीव्र चढणीच्या मार्गावर जाऊ नये आणि 'पाऊलखुणा सोडू नका' या तत्वाचे पालन करावे. म्हणजे पाण्याच्या जवळ जाऊ नये.
8. खालील गोष्टींचा विचार करा:
  - एक प्रत्येक नेत्याकडे एक शिटी असावी. (यासंबंधात संस्थांनी आपत्कालीन स्थितीत पाळावयाचे नियम करावेत).
  - शिबिरस्थळापासून दूर असताना काही उबदार कपडे, थोडंसं खायचं सामान किंवा राहण्यासाठी एखादा तंबू अशा गोष्टी प्रत्येक नेत्याकडे असाव्यात.
9. प्रत्येक साहसी उपक्रमाची विचारपूर्वक आखणी करावी आणि त्यात वाईट हवामानामुळे वाया जाऊ शकणाऱ्या दिवसांसाठीही तरतूद असावी.
10. संस्थेच्या कार्यालयात प्रत्येक साहसी उपक्रमाचा तपशीलवार आराखडा असावा (उदा. दिवसवार वेळापत्रक, वेळापत्रकाप्रमाणे गट, उपगट कुठे जाणार आहे, त्यांना लागणारे अन्न, प्रथमोपचार साहित्य, आपत्कालीन संच आणि इतर काही जरूर गोष्टींचा विचार करावा.

जर गटातून वेगळे झालेच तर सहभागींनी काय करावे याची माहिती

1. जर एखाद्या माणसाला असे वाटले की तो गटापासून वेगळा झाला आहे तर त्याने आपण हरवलो आहोत का याचा निर्णय करावा.
2. जर एखाद्या व्यक्तीला असे वाटले की तो हरवला आहे तर त्याने आपण ज्या वाटेने आलो ती वाट शोधायचा प्रयत्न करावा आणि एखादी ओळखीची खूण असेल ती शोधायचा प्रयत्न करावा. त्यानंतर अशा ठिकाणी गट तिला शोधून काढेपर्यंत थांबावे. मात्र जर वाट

शोधणे हे धोकादायक असेल किंवा तुम्हाला हरवल्यानंतर पुन्हा वाट शोधण्याबद्दल आत्मविश्वास नसेल तर हे करायचा प्रयत्न करू नका.

3. बहुतेक वेळा एकाच जागी थांबून राहणे हे जास्त श्रेयस्कर असते कारण त्यामुळे बचाव चमू तुम्हाला शोधू शकतो. भटकणाऱ्या माणसाला शोधणे जास्त कठीण असतं आणि त्यामुळे असा भटकणारा माणूस धोकादायक परिस्थितीत सापडू शकतो. एकाच जागी थांबून राहणं हे धोकादायक परिस्थितीत मात्र उपयोगी नसतं. उदाहरणार्थ जर नदीतील पाणी वाढत असेल किंवा डोंगरकड्यावरील अरुंद वाटेवर वादळ सुरू झालं असेल किंवा तीव्र चढाई असेल तर अशा वेळी हरवलेल्या माणसाने सुरक्षित जागी जाऊन थांबावे आणि बचावासाठी लोक येईपर्यंत वाट पाहावी.
4. बचाव चमूतल्या माणसाच्या हालचालीबद्दल सावध राहावे आणि त्यांचे लक्ष वेधून घेण्यासाठी गरज पडल्यास ओरडावे किंवा शिट्टी वाजवावी.

हरवलेल्या माणसाला प्रतिसाद देण्यासाठी ची पद्धत **नेत्यांसाठी मार्गदर्शक सूचना**

1. जर शक्य असेल तर असा माणूस कधीपासून हरवलाय हे निश्चित करा. त्यामुळे आपल्याला साधारण वेळ कळते आणि त्यानंतर त्या हरवलेल्या माणसाची वाट पाहायची, त्याला शोधायला जायचं की त्याच्या बचावाला जायचं हे ठरवा. जर मुख्य नेताच हरवला असेल तर सहाय्यक नेत्यांनी परिस्थितीचा ताबा घेतला पाहिजे.
2. गटातील इतर सभासद एकत्र ठेवा आणि हरवलेल्या माणसांची संख्या वाढवू नका. जर शक्य असेल तर गटाबरोबर एक नेता ठरवा.
3. जर एखाद्या रिसॉर्टवर किंवा शिबिरात एखादा अभ्यासक्रम चालू असेल तर त्यांच्या कार्यालयात हरवलाय हे लगेच कळवा. हरवलेल्या माणसाबद्दल काही माहिती म्हणजे त्याला शेवटचा कधी बघितले होते, कुणी बघितले होते, तेव्हा काय करत होते, हरवण्याचा ठिकाणाहून वाट कुठे जाते इत्यादी.
4. अशी व्यक्ती का हरवली असावी याची सर्व माहिती लगेच गोळा करा. याचा उपयोग सुरुवातीला मर्यादित भागात आणि थोडक्यात शोध घ्यायला होतो. तिकडे काही धोके आहेत का उदाहरणार्थ. दगड पडण्याची शक्यता, तीव्र उतार, नदी, ओढे वगैरे) कुठल्या वाटेवर शेवटचे पाहिले होते आणि वाट चुकून अशी व्यक्ती कुठे गेली असण्याची शक्यता आहे.
5. उपक्रमाचे ठिकाण आणि भूभाग याचा अंदाज घेऊन नेतृत्व चमूने मर्यादित भागात आणि थोडक्यात शोधमोहीम किती वेळ चालवायची हे ठरवावे. सर्वसाधारणपणे अशी मर्यादित शोधमोहीम एक तासापेक्षा जास्त नसावी. यासाठी गटातील प्रौढ सहभागींची तुम्ही मदत घेऊ शकता आणि त्यांना छोट्या परिघात शोधायला सांगू

शकता. मात्र लहान मुलं आणि कुमारवयीन मुलांना अशा शोध मोहिमेत सहभाग करून देऊ नये.

6. एक तासानंतरही जर हरवलेली व्यक्ती सापडली नाही तर तुमच्या संस्थेने आखून दिलेली आणीबाणी प्रतिसाद योजना पाळायला सुरुवात करा. (ही योजना आणीबाणी प्रतिसाद पद्धतीपेक्षा वेगळी असते.)

संस्थेसाठी मार्गदर्शक सूचना

- प्रत्येक गटाबरोबर आणीबाणी प्रसंगी वापरता येईल असा एक मोबाइल फोन असेल.
- हरवलेल्या व्यक्तीबद्दल अहवाल देताना एक ठरावीक मसुदा असावा. असा मसुदा बंदिस्त जागेत म्हणजेच रिसॉर्ट किंवा शिबिर स्थळासाठी वेगळा असेल आणि हायकिंग, रिव्हर रनिंग, फ्लार्डिंग अशा उपक्रमासाठी वेगळा असेल.
- एखादा सहभागी हरवला आहे याची खात्री नेतृत्व चमूने केल्यावर मुख्य नेता अशा हरवलेल्या सहभागीची माहिती संस्थेकडे देईल.

एखाद्या रिसॉर्ट किंवा कॅम्प साइटवर बंदिस्त ठिकाणी कार्यरत असलेल्या गटांसाठी

1. माणूस हरवल्याची माहिती नेत्याने खालील ठिकाणी द्यावी:
  - a. रिसॉर्ट किंवा कॅम्प साइटच्या ऑफिस मध्ये
  - b. संबंधित स्थानिक सरकारी कार्यालयांमध्ये गरज पडल्यास माहिती द्यावी.
2. मुख्य नेत्याकडून अहवाल घेऊन किंवा त्याच्या बरोबर मीटिंग घेऊन सर्व माहिती गोळा करावी.
3. जिथे असा माणूस शेवटचा दिसला होता अशा भागात एक झटपट शोधमोहीम हाती घ्यावी मात्र अशा शोध मोहिमेसाठी एक तासापेक्षा जास्त वेळ खर्च करू नये. त्यानंतर तपशीलवार शोधमोहीम हाती घ्यावी. असा बचाव चमू मोठा असेल आणि बचाव संच, प्रथमोपचार संच आणि बचावाच्या इतर साधनांनी युक्त असेल. सुटका करण्यासाठी वाहन तयार ठेवावे.
सरकारी कार्यालयांना संपर्क करायचा विचार करावा. कधीकधी शोधमोहीम चालू असताना कुठल्याही क्षणी याची गरज पडू शकते.

हायकिंग, रिव्हर रनिंग, फ्लार्डिंग अशा उपक्रमासाठी गेलेल्या गटांसाठी

1. एखाद्या व्यक्तीचे वय, हवामान अशा घटकांचा विचार करून नेत्याने ठरवावे की सहभागी व्यक्ती हरवली आहे याची माहिती संस्थेस तात्काळ द्यायची का जिथे तो माणूस शेवटचा दिसला होता तिथे आसपास साधारण तासाभराची शोधमोहीम झाल्यानंतर द्यायची.

2. मोबाइल किंवा अन्य संपर्क साधनांच्या सहाय्याने नेत्याशी बोलून अहवाल घ्यावा आणि किंवा वैयक्तिकरित्या माहिती आणणाऱ्या निरोप्याबरोबर बोलून माहिती घ्यावी.
3. एक चमू तातडीने पाठवण्याचा विचार करावा. या सूचनेची व्यवहार्यता जिथे व्यक्ती हरवली आहे अशा शेवटच्या ठिकाणापासून रस्ता किती दूर आहे, गट रस्त्यापासून किती दूर आहे, वेळ कुठली आहे याच्यावर ठरेल.
4. बचाव साहित्य आणि प्रथमोपचार साहित्य यांनी सज्ज असलेल्या शोध आणि बचत चमूच्या सहाय्याने एक विस्तृत शोध मोहीम राबवा.
5. सुटकेसाठी वाहन तयार ठेवावे.
6. सरकारी कार्यालयांना संपर्क करायचा विचार करावा कधीकधी शोधमोहीम चालू असताना कुठल्याही क्षणी याची गरज पडू शकते.

सुरक्षा सूचना समाप्त

उपक्रम पुनरावलोकन (नमुना)

दिनांक _____

संस्थेचे नाव _____

उपक्रमाचे वर्णन _____

ठिकाण _____

मुख्य नेता _____ उपनेते _____

सहभागींची माहिती _____

थोडक्यात लिहा. तुमच्या टिप्पणी आकडेवारीच्या आधारे करा. वस्तुनिष्ठ राहा. तर्काधिष्ठित विधाने टाळा. उपक्रमात सुधारणेच्या दृष्टीनेच सूचना करा. ज्या गोष्टी चांगल्या झाल्या आहेत त्या नमूद करा आणि सुधारणा कुठे हवी आहे ते सांगा.

1. नियोजन- आपण काय चांगले केले? अजून वेगळ्या पद्धतीने काही करता आले असते का?

_____

2. उद्दीष्ट - ठरवलेली उद्दिष्ट साध्य झाली का? कुठवर? अजून वेगळ्या पद्धतीने काही करता आले असते का?

_____

3. जोखीम व्यवस्थापन -आपण काय चांगले केले? अजून वेगळ्या पद्धतीने काही करता आले असते का

_____

4. नेतृत्व - नेत्यांनी काय चांगले केले? अजून वेगळ्या पद्धतीने काही करता आले असते का ?
(चमूतील कुठल्याही सदस्याचा काही विशिष्ट अभिप्राय मिळाला असेल तर तो नमूद करा)

_____

5. सांघिक काम- आपण काय चांगले केले? अजून वेगळ्या पद्धतीने काही करता आले असते का?

(चमूतील कुठल्याही सदस्याचा काही विशिष्ट अभिप्राय मिळाला असेल तर तो नमूद करा)

---

6. काही ठळक घटना घडली आहे का? (एखादा गंभीर प्रसंग)

---

7. सहभागींनी आणि या उपक्रमाशी निगडित अन्य कोणी दिलेल्या अभिप्रायाचा सारांश द्या

---

8. आपण काय शिकलो? भविष्यात असा उपक्रम करताना किंवा इतरत्रही आपण काय वेगळे करू?

---

9. नेत्यांना काही अतिरिक्त प्रशिक्षण जरूरीचे आहे का?

10. हरवलेली/हानी झालेली साधनसामग्री

---

11. वापरलेली औषधे / पुन्हा भरून ठेवण्यासाठी.

गंभीर घटनेची समीक्षा (नमुना)

दिनांक _____

संस्थेचे नाव _____

उपक्रमाचे वर्णन _____

ठिकाण _____

मुख्य नेता _____ उपनेते _____

सहभागींची माहिती

_____

घटनेचे वर्णन

_____

_____

_____

_____

_____

मूळ कारण विश्लेषण:

जोखीम मूल्यांकन (हवामानामुळे घडली आहे का, की एखाद्या मानवी कृतीमुळे घडली आहे का, साधन सामग्री संबंधीत, इ.)

_____

_____

निष्कर्ष

_____

बोध

_____

अशा घटनेची पुनरावृत्ती होऊ नये म्हणून करावयाच्या कृतीची शिफारस

_____

दस्तऐवज समाप्त